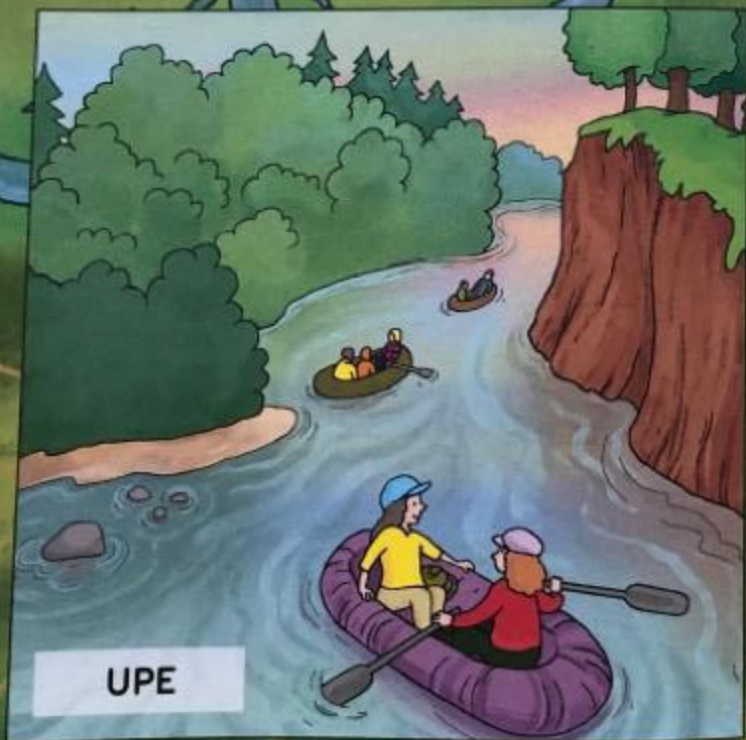

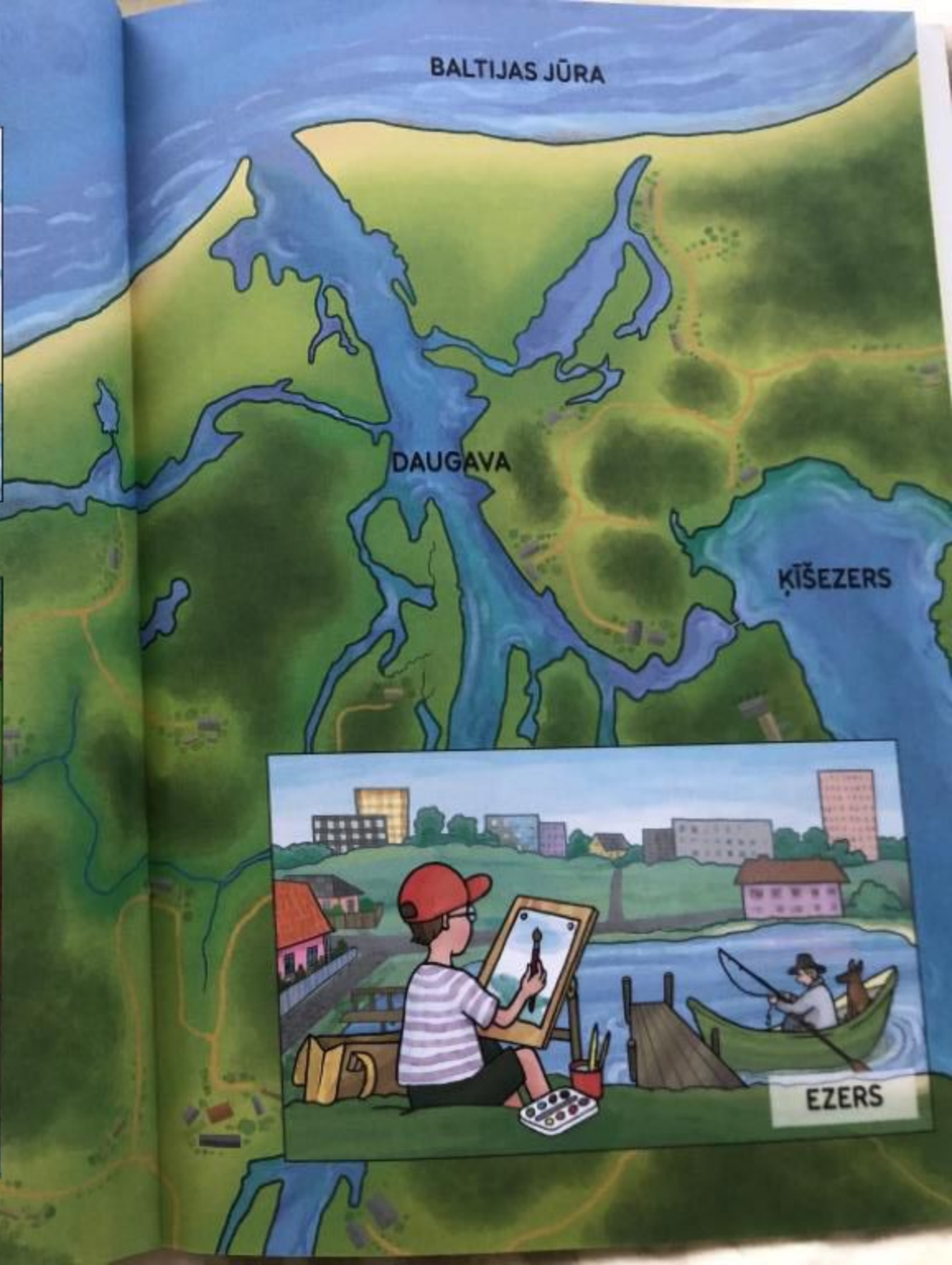
ŪDENSTILPES

JŪRA

UPE

EZERS

Lai bērni saprastu, kas ir ūdenstilpes, kā atšķiras jūra, ezers, upe, apakštematu sāk ar zemeslodes izpēti un praktiskajiem darbiem.

Ūdens uz zemeslodes

- Temata aktualizācijai skolotājs bērnus aicina doties virtuālā ceļojumā pa zemeslodi, izmantojot aplikāciju *Google Earth* <https://earth.google.com>. Kopīgi atsauc atmiņā, ka uz globusa redzams ūdens (Pasaules okeāns) un sauszeme. Grozot zemeslodes attēlu, tuvinot sauszemei un palielinot to, skolotājs aicina vērot, vai bērni var saskatīt ūdeni arī tur, kur ir sauszeme. Nonāk pie secinājuma, ka arī tur ir atrodams ūdens, tikai ne tik lielos laukumos kā lielais okeāns. Skolotājs paskaidro, ka vietas, kur atrodas ūdens, sauc par ūdenstilpēm. Aicina bērnus izrunāt jauno vārdu «ūdenstilpe», dažādi rotaļājoties ar tā izrunu, lai vārds labāk nostiprinātos atmiņā, piem., vispirms skaļi, tad klusu vai izdziedot, čukstot, visi kopā un pa vienam, atdarinot kāda balsi (piemēram, kā teiktu tētis) u. tml.

Rāznas ezers. Ekrānšāviņš no Google Earth.

- Pirms digitālo ierīču lietošanas pārrunā, kādi noteikumi jāievēro. Ja nepieciešams, uzņēmē noteikumus uz lapas vai grupas «noteikumu rullī». Mācās ievērot šos noteikumus, lietojot digitālās ierīces PII.

Ūdenstilpju detektīvi

- Aicina bērnus vērot *Google Earth* aplikācijā (kā alternatīvu izmanto Baltijas, Latvijas vai sava novada karti) dažādas ūdenstilpes un vada sarunu, izmantojot uzvedinošus jautājumus.

Jautājumu piemēri

Vai visas ūdenstilpes ir vienādas?

Ar ko ūdenstilpes atšķiras cita no citas?

Vai vari man parādīt kādu šauru (platu, lielu, mazu) ūdenstilpi?

Vai vari sameklēt kādu garenu (apaļu, līkumainu) ūdenstilpi?

Demonstrējums un praktiskais pētījums «Ūdenstilpju veidi»

- Skolotājs, izmantojot plastmasas trauku un plastilīnu, skaidro būtiskākās atšķirības starp ūdenstilpju veidiem un dod nosaukumus.

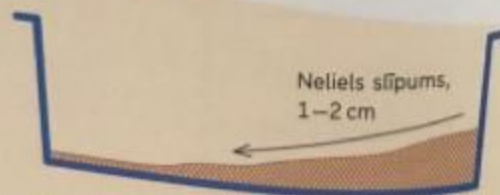
Darbam nepieciešams Aptuveni A4 izmēra sekls un ūdensizturīgs trauks (piemēram, Grattnells kaste).
Liels daudzums izlietota/nevajadzīga plastilīna.
Lejkanna ar ūdeni.

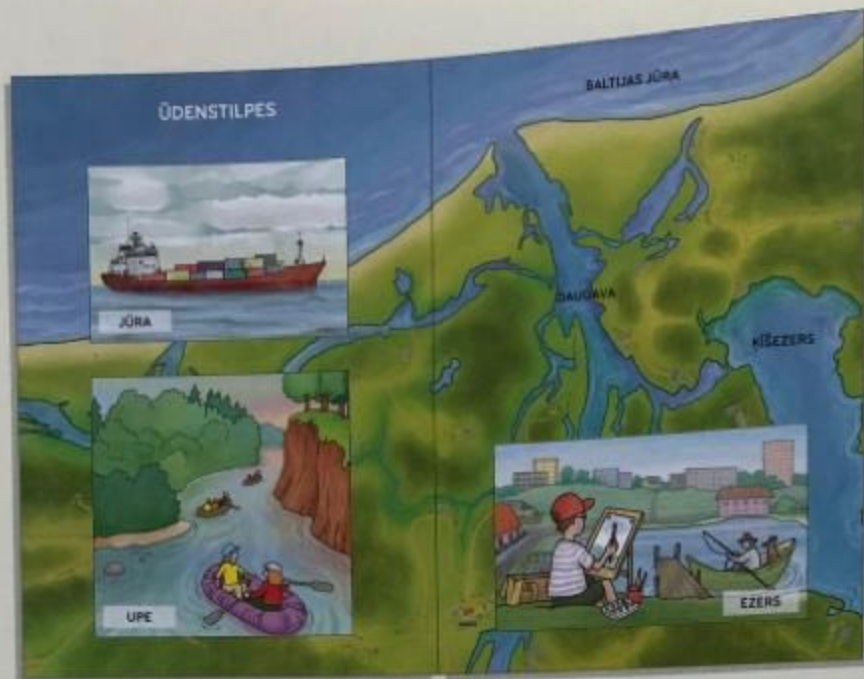
Labākai uzskatāmībai ūdeni papildina ar dažiem pilieniem zilās pārtikas krāsvielas.

1. solis. Sagatavošanās

- Pirms nodarbības sagatavo trauku demonstrācijai. Apmēram divas trešdaļas trauka dibena izklāj slīpi ar plastilīnu 1–2 cm biezā kārtā. Pie trauka vienas malas izveido nedaudz augstāku slāni, lai veidotos slīpums. Atlikušo trešdaļu izklāj pavisam plānā slānī, lai tikai nedaudz noklātos ar brūno toni.

- Vispirms jautā bērniem par viņu novērojumiem dabā: *Vai dabā zemes virsma visur ir līdzena kā grupiņā galds un ragavām. Skolotājs parāda sagatavoto kastī un aicina iztēloties, ka tā ir daļa no zemeslodes un arī kastē «zeme»*

🌐 Darbs ar attēlu darba burtnīcā «Ūdenstilpes»

- Izpēta, kādas ūdenstilpes redzamas attēlā, noskaidro, ka zem zīmējumiem ir karte, kurā attēlota Daugava, Baltijas jūra, Kīšezers.

🌐 Koprades karte – puzzle

- Melnbaltas izdrukājamās kartes sastāvdaļas ir 11.–18. darba lapā «Karte» (sk. pielikumā «Kopējamās darba lapas»).

- Uzdevuma mērķis: mācīties saprast, ka kopīgi veidots produkts (šīnī gadījumā – karte) nozīmē to, ka katram individuāli ir jāizgatavo kāda daļa, un, tās saliekot kopā, veidojas rezultāts, un tikai tad, ja savu «mazo» darbu izdarīs labi, arī «lielais» darbs sanāks labs.

1. Skolotājs sagatavo A1 izmēra kartonu un izdrukā 8 A4 kartes lapas.
2. Bērni izgriež 32 mazos četrstūrus – kartes fragmentus, griežot pa norādītajām pārtrauktajām līnijām.
3. Mazos kartes fragmentus sadala starp bērniem izkrāsošanai. Krāsošanu veic, vadoties pēc norādītās leģendas: vilniši – zils, baltie laukumi un koki – zaļš.
4. Kad visi fragmenti izkrāsoti, kopā ar skolotāju sameklē katram fragmentam savu vietu pēc dotās shēmas un pielīmē, lai rezultātā rastos liela karte no savstarpēji saderīgiem gabaliņiem.

5. Izmanto gatavo karti, lai vēlreiz nostiprinātu spēju atšķirt ūdenstilpju veidus. Skolotājs izdomā uzdevumus.

Uzdevumu un jautājumu paraugi

Kārlī, parādi man, lūdzu, ezeru (upi, jūru)!

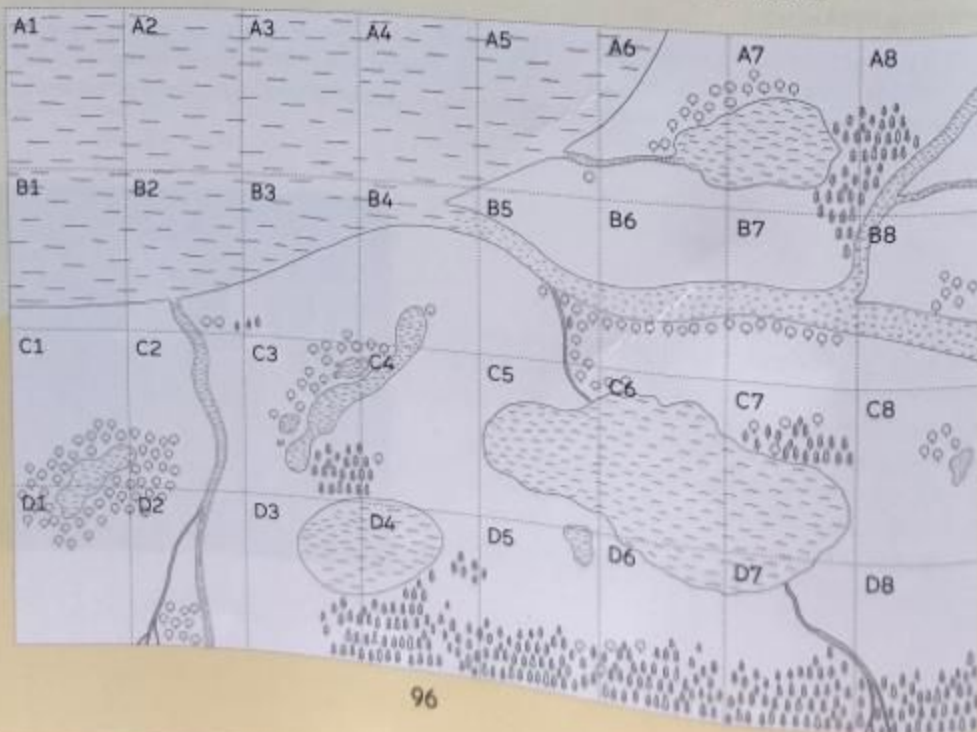
Anna, vai vari kartē atrast vēl kādu ezeru?

Filip, kas šī ir par ūdenstilpi?

Arī bērnus aicina izdomāt un uzdot citiem šāda veida jautājumus.

6. Skolotājs bērniem atgādina, ka ūdenstilpēm vienmēr ir nosaukums. Tā kā šī karte ir izdomāta, aicina bērnus ūdenstilpēm piešķirt savus nosaukumus, kurus skolotājs pieraksta kartē. Piemēram, «Pankūku ezers», «Pirātu jūra», «Ābolu upe» u. tml.

**Kartes
līmēšanas
shēma**

Kā skan upe?

• Mīklas, kas saistītas ar attēlu «Ūdenstilpes» darba burtnīcā

- Skolotājs uzdod mīklas, kuru atminējumi ir redzami attēlā «Ūdenstilpes» (darba burtnīcas 48.–49. lpp.).

Mīklas Skrien, skrien, neaizskrien, tek, tek, neaiztek. (upe)
Ziemā ar vāku, vasarā bez vāka. (ezers, jūra)
Kas neskrien pret kalnu? (upe)

• Darbs ar latviešu tautas teiku «Kāpēc upes ir līkumainas?»

- Pēc teikas teksta noklausīšanās notiek saruna par tās saturu. Skolotājs izmanto jautājumus, nepabeigtos teikumus, tādējādi netiešā veidā mācot atstāstīt saturu. Kad bērni izpildījuši uzdevumus, viņi atstāsta teiku viens otram.

Jautājumi par teikas saturu

Ko Dievs senos laikos dzīvniekiem deva?
Ko putni un zvēri izdarīja?
Ko kurmis ar Dievu sarunāja?
Ko kurmis par to lūdza Dievam?
Kāpēc kurtim visas upes iznāca līkumainas?

Nepabeigtie teikumi

Senos laikos...
Putni un zvēri...
Kurtis ar Dievu sarunāja...
Par to kurmis lūdza Dievam...
Dievs kurtim...
Kurtis raka un raka, bet apakšā zem zemes...
Kurtim nebija...
Tāpēc arī...

Teksts priekšā lasīšanai

Latviešu tautas teika

Kāpēc upes ir līkumainas?

Senos laikos Dievs visiem kukaiņiem deva darbus. Pa visiem putni un zvēri izraka Daugavu. Bet nu vajadzēja rakt arī citas mazākas upes. Kurtis ar Dievu sarunāja, ka viņš izraks mazās upes, bet Dievs lai atļauj tam dzīvot zem zemes un valkāt kažoku, kas nekad nemaina krāsu.

Dievs tam piekrita.

Kurtis raka tik dziļas vagas pa zemes apakšu, ka tajās iegāja ūdens un izskaloja šīs vagas vēl lielākas.

Bet apakšā zem zemes bija tik tumšs, un kurtim gaismas luktura nebija. Tāpēc upes arī tik līkumainas.

• Zīmējuma diktāts «Klausies un zīmē upi, ko rok kurmis!»

- Pēc darba ar latviešu tautas teiku «Kāpēc upes ir līkumainas?» bērni veic zīmējuma diktātu darba burtnīcā. Tas paredzēts klausīties prasmes pilnveidei, bērna rokas sīkās motorikas attīstībai un terminu *pa labi, pa kreisi, uz augšu, uz leju* izpratnes padziļināšanai.
- Skolotājs izlasa tekstu «Upes rakšana», bērni klausās. Pārrunā, kas jādara. Sākumpunkts ir kurtmja zīmējums, no tā, klausoties tekstu, jāzīmē līkumaina upīte, kurai jāietek Daugavā.
- Skolotājs var izdomāt pats savu stāstījumu un norādīt citu sākumpunktu, lai bērni atbilstoši dzirdētajam zīmē vairākas līnijas (upes).
- Kad upe uzzīmēta, pārrunā, kas notiek pie upes, pie kuras upes bērni ir bijuši, kādas skaņas varētu būt dzirdamas pie upes, kas rada šīs skaņas (skat. pirmo posmu uzdevumam «Pārgājiens uz tuvāko ūdenstilpi»).
- Pēc tam uzzīmē upei otru krastu un pēc bērna izvēles to, kas rada skaņas pie upes (cilvēks, dzīvnieks vai automobilis, kas brauc garām, u. tml.), izkrāso zīmējumu.

• Uzdevums darba burtnīcā «Pārvelc un turpini!»

- Bērni mācās zīmēt taisnas un lauztas līnijas.

Teksts priekšā lasīšanai

Upes rakšana

Kurtis sāk rakt mazo upi no tās vietas, ko viņam Dievs ir iezīmējis. Kurtis rok mazu gabaliņu taisni. Pazemē ir tumšs, un kurmis neko nevar redzēt. Tam taču nav gaismas luktura! Kurtis parok uz augšu, tad

pa labi, tad turpina rakt uz leju. Pagriežas pa labi un parok mazu, mazītiņu gabaliņu. Pēkšņi izdomā un metas pa labi, tad atkal uz augšu, tad pa kreisi un atkal uz augšu. Beidzot kurtmja raktā upe ietek Daugavā.

- 🌀 **V. Plūdoņa dzejolis «Kaķēns un pele», skaitāmpanti un tautasdziesmas skaņu izrunas piemēri**
- Lai mācītos precīzi nosaukt skaņas, izmanto skaitāmpantus, tautasdziesmas un dzejoļus, mainot runāšanas ātrumu un izdomājot piemērotas kustības.
 - Lasot tautasdziesmas, atkārto jēdzienus *īss, garš*.

Teksti priekšā lasīšanai

Vilis Plūdonis

Kaķēns un pele

Kaktiņā pele
Čab čibu čabu!
Kaķēns uz mūra
Šķiet ķērienu labu.

Piesargies, pele:
Tas nebūs uz labu!
Kaķēns no mūra
Lec skribu skrabu!

Kas tika? Kas bija?
Vai medījums gūts?
Ne tika, ne bija:
Pele alā — spudūc!

Latviešu tautasdziesmas

Īsas kājas, garš celiņš

Cibu, cabu, vist' ar gaili,
Kur jūs abi čāposiet?
Īsas kājas, garš celiņš,
Tālu salmu gubentiņš.

Skaitāmpanti

Mušas mušmirei met lokus

Mušas mušmirei met lokus,
Mušmire met šīm ar roku.

Vārna vējo lielā vējā,
Vējš tik vējo, vējš tik pūš.

Aiz loga pūš un lietus līst,
Negribas man ārā līst.
Tur viss ir slapjš un vējš tik pūš,
Istabā man sauss un silts.

Ša, ša, ša — Saša.

Še, še, še — seši.

Šu, šu, šu — suši.

(Suši — japāņu virtuves ēdiens: īpaši sagatavota rīsu masa, kam apkārt vai vidū apliktas zivis; tas viss aptīts ar jūraszā-lēm.)

Ža, ža, ža — žagata žadzina.

Ži, ži, ži — zuši un žirafes.

Žu, žu, žu — žubītei Zuzītei zilās un spožas krelles.

Īss man bija garš celiņš
Ar to labu kumeliņu;
Silt' man bija auksta diena
Ar to mātes villainīti.

Slaida, gara tautu meita
Zied kā roze dārziņā;
Slaidis, garš tautu dēls
Kā ozols purvmalā.

Spēle «Turpini!» skaņu izrunas pilnveidei

- Uzdevums ir ieklausīties, ar kuru skaņu sākas visi vārdi, un turpināt ar vārdu, ka sākas ar to pašu skaņu.
Zēni zīmē zilu... (ziloni, zirneklī, zeburu).
Zaigai zivju zupā zaļi... (zirņi).
Zvejnieki zvejo... (zivis, zušus, zandartus).
Zintai ziemā zaļas zeķes un zaļi... (zābaki, ziedi).
Zigurds ziepē... (ziepes).
- Līdzīgus uzdevumus var rosināt veikt ar citām skaņām, piemēram, cip, cip, cālīši; cilvēki cep cepumus; ceriņos cimdi un cepure u. tml.
- Atbalstāma bērnu fantāzija, lai stimulētu domāšanu un bagātinātu vārdu krājumu.

Spēle «Kas kuram pieder?»

- Bērni sadalās divās grupās (Sašas un Šarlotes grupa). Lai to izdarītu, var izmantot skaitāmpantu:
Putniņš te, putniņš tur
Jautri čivina:
Čiv, čiv!
Viens, divi, trīs,
Nu tu esi brīvs!
- Pirms spēles kopīgi noskaidro, ar kādu skaņu sākas vārdi Saša un Šarlote. Vienojas, ka Sašas grupa drīkst saukt tikai tādus vārdus, kas sākas ar skaņu s, Šarlotes grupa — ar skaņu š.
- Spēlei var izvēlēties arī citas skaņas (piemēram, s un z vai z un ž, vai c un č, vai c un dz), kā arī dažādi variēt, piemēram, saukt vārdus, kuros attiecīgā skaņa ir arī vārda vidū vai beigās; saukt tikai priekšmetu nosaukumus, dzīvas būtnu nosaukumus u. tml.

Spēle «Čukstošais Č» skaņu izrunas pilnveidei

- Bērni sēž aplī, skolotājs centrā. Skolotājs sauc vārdus, bērnu uzdevums tos atkārtot individuāli «ķēdītē» vienam aiz otra ar nosacījumu — ja vārds sākas ar Č, tas jādara čukstus, ja ar citu skaņu, tad skaļi.
- Ieteicams kopīgi noskaidrot to vārdu leksisko nozīmi, kas bērniem nav skaidra.

Idejas vārdiem ar Č

čabēt, čabināt, čakls, čakste, čalot, čaukstēt, čaumala, čāpot, čāpstināt, čempions, čemodāns, četri, čemurs, čiekurs, činkstēt, čiepstēt, čirkstēt, čivināt, čība, čokurā, čučēt, čukstēt, čurkstēt, čūska

Spēle «Meklē dabā to, kas ir četri!»

- Lai pilnveidotu skaņas č izrunu, bērni meklē tuvākajā apkārtnē un nosauc tos priekšmetus vai dzīvas būtnes, kas ir četri.

☀ Saruna par ūdenstilpju nosaukumiem

- Skolotājs aicina izprast, kāpēc cilvēkam ir vārds un uzvārds, kāpēc upei, ezeram un jūrai ir nosaukums, kādas jūras, upes un ezerus bērni zina.
- Piedāvā ieklausīties dažādos Latvijā sastopamo ūdenstilpju nosaukumos un stāstīt, kas ar to saistās, piemēram: Akmeņupīte, Bebrupe, Jāņupe, Lašupe, Lāčupīte, Lielupe, Līgatnes upe, Melnupīte, Pēterupe, Strazdupīte, Vilkupe; Babītes ezers, Inesis, Liepājas ezers, Tīrumnieku ezers, Vārkavas ezers, Viesītes ezers, Usmas ezers.

☀ Spēle «Kā nosaukt šo upi un ezeru?»

- Skolotājs bērņus rosina ieklausīties teikumā un izdomāt ūdenstilpei atbilstošu nosaukumu (uzdevumam nav «pareizo» atbilžu).

Teikumi

Upē dzīvo daudz vēžu (atbilde varētu būt Vēžupe).

Upe tek cauri mežam.

Upē ūdens tek ļoti ātri, strauji.

Pie upes vasarās ir daudz odu.

Upē ir daudz meldru.

Ezers ir ļoti liels.

Ēzera ūdens vasarā mirdz varavīksnes krāsās.

Ezerā ir daudz, daudz asaru.

Ezerā ir daudz gulbju.

Ezers atrodas meža vidū.

- Bērni tiek aicināti pēc analogijas izdomāt savu teikumu par upi vai ezeru un lūgt citus bērņus un skolotāju izdomāt ūdenstilpju nosaukumus.
- Bērni izdomā priekšlikumus, kā varētu saukt kurmja izrakto upi, ko zīmēja darba burtnīcā. Skolotājs uzraksta bērņu izdomātos nosaukumus uz lapas/ tāfeles, bērni pēc parauga uzraksta darba burtnīcā blakus uzzīmētajai upei.

☀ Kas šalc, džinkst, pēkšķina?

- Bērni atceras, kādas skaņas ir dabā. Lai to būtu vieglāk izdarīt, skolotājs var uzdot jautājumus. Tad šīs skaņas atdarina kopā/individuāli.

Jautājumu piemēri

Kas ārā šalc?

Kas pīkst?

Kas brēc?

Kas džinkst?

Kas pēkšķina?

Kas ūjina?

Kas čalo?

Kas gāgina?

Kas kauč?

Kas sīc?

Kas blēj?

Kas čaukst?

Kas pukšķ?

Kas mauj?

Kas klauzina?

☀ Pārgājiens uz tuvāko ūdenstilpi

Pirmais posms notiek dažas dienas pirms pārgājiena, lai skolotājs un bērni var sagatavoties pasākumam.

Pirmais posms

1. Pārrunā, kādas ūdenstilpes tuvumā bērni zina, kā tās sauc; kur bērni ir bijuši; ko interesantu tur redzējuši, piedzīvojuši, atraduši; kurp vēlas doties; ko tur varētu darīt; ko gribētu uzzināt par tuvāko ūdenstilpi. Skolotājs pieraksta, lai izmantotu bērņu idejas, gatavojot uzdevumus. Ja ir teikas vai interesanti vietējie nostāsti par ūdenstilpes vārda izcelšanos, skolotājs tos izstāsta bērņiem.
2. Pārrunā, kādi noteikumi ir jāievēro laikā, kad iet pārgājienā un kad atrodas pie ūdens. Skolotājs uzraksta/bērni uzzīmē galvenos noteikumus, par ko ir vienojušies, un ar parakstu apliecina, ka ievēros.
3. Skolotājs sagatavo uzdevumus, ko var veikt pie konkrētās ūdenstilpes, piemēram, atrast kādu vietu vai «dārgumu lādi»; sacerēt skaitāmpantu ar ūdenstilpes nosaukumu; ieklausīties skaņās un noteikt, kas tās rada; atrast četras lietas utt.

Otrais posms

Kopīgi dodas pārgājienā uz pirmsskolai tuvāko ūdenstilpi. Vēro, kāda tā ir, kas tur dzīvo vai kas, pēc bērņu domām, varētu dzīvot. Pēta, kas pie ūdenstilpes notiek. Izpilda skolotāja sagatavotos uzdevumus.

Viens no uzdevumiem — izpētīt, kādas skaņas pa ceļam un pie ūdens var dzirdēt, kas rada šīs skaņas. Skolotājs aicina apstāties, ieklausīties klusumā un stāstīt, ko bērni dzird.

Trešais posms

Kad bērni ir atgriezušies PII, kopīgi pārrunā, kur bija, ko redzēja, ko darīja, kas bija interesantākais, ko vēl varētu darīt, noskaidrot u. c.